

Vlatka Stagličić Carić
povjesničarka umjetnosti

Slikarstvo 19. stoljeća na zadarskom području

doktorska disertacija

Mentor: akademik Radoslav Tomić

**Disertacija je obranjena 7. studenog 2012. na
Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu,
pred povjerenstvom:**

**dr.sc. Irena Kraševac, viša znanstvena
suradnica (predsjednica)**

dr.sc. Dragan Damjanović, docent

**dr.sc. Zvonko Maković, redovni profesor
u miru**

SAŽETAK

U ovom radu obrađeno je slikarstvo 19. stoljeća u Zadru i zadarskoj regiji, od otoka Paga, Oliba i Silbe na sjeverozapadu do Stankovaca, Biograda i Dugog otoka na jugoistoku. Rad je imao za cilj što temeljitije istražiti slikarske pojave, autore i djela na cijelom području, uključujući i po potrebi revalorizirajući rezultate prethodnih istraživanja. Na taj način težilo se odrediti veličinu umjetničke produkcije, zastupljene slikarske vrste, kao i relativnu kvalitetu kroz međusobnu usporedbu djela, uz usporedbu i sa širim kontekstom Dalmacije i Italije.

Metodološki postupci primijenjeni u radu su pregledavanje postojeće literature, pretraživanje arhivskih dokumenata u državnim i crkvenim arhivskim institucijama u Zadru, te terensko istraživanje i pregledavanje postojećih izvora na terenu. U povijesno-umjetničkoj literaturi susjednih zemalja, naročito Italije, a u manjoj mjeri Austrije i Češke, traženi su dodatni podaci o stranim slikarima, koji su na ovom području ostavili svoje radove. Terenska istraživanja javnih, crkvenih i obiteljskih zbirki, kao i sakralnih objekata na cijelom području utvrdila su velik broj sačuvanih crkvenih pala (80) i nešto manji broj portreta (57). Kroz cijelo 19. stoljeće, te dvije slikarske vrste bile su najzastupljenije. Osim većeg broja umjetnina, istraživanjem se utvrdila,

dosad zanemarena, povezanost umjetničkih djela nastalih u gradu s djelima u njegovoj okolici.

Stoljeće je podijeljeno na tri razdoblja: rano 19. stoljeće 1800. – 1830.; sredinu 1830. – 1875. i kraj 19. stoljeća do 1900. Iz ranog 19. stoljeća sačuvano je najmanje djela, pretežno portreta te nekoliko oltarnih pala, sveukupno deset, dok je još osamnaest slika poznato s fotografija ili iz literature. Iz ovog vremena nije poznat nijedan lokalni slikar, već samo nekoliko imena putujućih majstora, najraniji među njima, Gaetano Prada, slikar pastelist iz Milana. Većina je djela ipak anonimna; tako je uz Pradu poznat još Giuseppe Rambelli, autor slike Mučeništvo sv. Anastazije u katedrali iz 1829., djela heterogenog stilskog izraza pod utjecajem rimskog klasicizma i nazarenaca. Portreti iz ovog vremena čuvaju se u Narodnom muzeju i Galeriji umjetnina u Zadru, a dio u crkvenim i privatnim zbirkama u okolici Zadra, odnosno Ninu i Novigradu. Od sačuvanih portreta, nekoliko ih se može povezati s istim nepoznatim autorom. Današnji uvid u prvih trideset godina pokazuje da umjetnička produkcija ipak nije nikad prestala. I dalje su se naručivali reprezentativni, kao i obiteljski portreti. Krajem razdoblja, bilježi se porast slikarske aktivnosti.

Sredinom stoljeća sve je više djela i umjetnika, stranih, ali i domaćih. Početak ovog razdoblja obilježava djelatnost dva stranca, koji su dugo boravili u Zadru, Jakova Mianija i Vicenza Poireta. Mianijevo djelo oslanja se na venecijansku tradiciju, u kolorizmu, kompozicijskim shemama i oblikovanju likova. Poiret započinje kao tipični biedermejarski slikar grupnih i obiteljskih portreta, i unutar tog idioma polako stječe veću sigurnost i slobodu u obradi likova. Najznačajniji slikar u ovom razoblju u zadarskim okvirima jest Francesco Salghetti-Drioli, kao što je već i ranije bilo prepoznato. Iako je započeo slikarsku karijeru u Italiji, 1843. vratio se u Zadar gdje je ostao do kraja života. Velik dio njegovih slika iz tog vremena sačuvan je, dok su portrete nasljednici većinom odnijeli u Italiju. Salghetti je općenito predstavnik talijanskog romantičnog historicizma. Školovao se u Rimu i Veneciji. U Rimu je zauvijek usvojio klasičan crtež i proporcije figura, koje je poštovao u svojim kompozicijama,

iako se na to nadovezuje i utjecaj venecijanskog '500 i povremena naginjanja nazarencima. U svojim portretima ostvario je vlastiti realistični stil, različit od ostale realistične portretistike utoliko što je likove komponirao sažeto, s malo detalja, rasvjetljene palete u prikazu lica. Drugi zadarski slikar, Giovanni Squarcina, boravio je u Zadru kratko i s prekidima, a na kraju je život proveo u Italiji. Na zadarskom području ostavio je dvije pale i nekoliko portreta. Najbolja slika sredine stoljeća djelo je venecijanskog slikara Antonia Zone, Srce Isusovo sa svecima, u samostanskoj crkvi sv. Marije u Zadru. Utoliko se može primijetiti kako veći broj slikara i umjetničkih imena podiže i očekivanja zajednice i kvalitetu naručenih djela. Nakon sredine stoljeća javljaju se dva nova slikara Antonio Zuccaro i Antonio Paoletti. Zuccaro je slikar friulanskog porijekla koji je u dalmatinskoj sredini ostavio preko 25 portreta i isto toliko oltarnih pala. Paolettijeva aktivnost ograničena je na otoke Olib i Silbu. Zanimljivo da je olipska sredina naručivala slike u istog slikara od 1865. do 1900. Paoletti, venecijanski slikar koji je dosad bio zanemaren u talijanskoj povijesti umjetnosti, u svojim slikama za Olib pridržavao se kompozicijskih rješenja venecijanske slikarske tradicije utemeljene na palama Giorgionea i Tiziana, a tek se u detaljima mogao nazrijeti njegov slikarski razvoj koji je ostvarivao u djelima izvođenim za talijansku publiku, gdje je nakon sedamdesetih godina gravitirao žanrovskom slikarstvu i krugu oko L. Nonna. Djeluje tada i nekoliko slikara amatera (Bellan, Zečević, Crociani).

Razdoblje kraja stoljeća, kao što je utvrđeno i ranijim istraživanjima, manje je plodno i raznoliko nego sredina stoljeća. Izložba Vlahe Bukovca ostaje najzanimljiviji likovni događaj, iako je od same izložbe ostalo vrlo malo. Uz Bukovca, djelatni su i neki zadarski slikari, manje ili više poznati, kao što su Giovanni Smirich, Antonietta Bogdanovich Cettineo i Giuseppe Rossi. Vrlo vrijednu slikarsku baštinu zadarski kraj je stekao u djelima Celestina Medovića, koji je ostvario tri pale za crkve na otoku Pašmanu. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća naručuje se veliki broj slika čeških slikara, bez naročite likovne vrijednosti, kombinirajući već zastario akademski

crtež i gotove jednostavne kompozicijske sheme. Njihove slike popunjavale su crkve zadarske regije, a vjerojatno ih se može naći i drugdje u Dalmaciji, no zasad su neistraženi. Kao i na početku stoljeća i na njegovom kraju umjetnička produkcija se smanjuje, ne toliko u kvantiteti, koliko kvalitativno, dok akademski školovane slikare zamjenjuju slabo poznati autori ili amateri. x